ధర్మయ్య కల

ఒక మరపురాని అనుభవం – పెండ్లిమర్రి వెళ్ళిరావడం.

మా ఆవిడకు తల్లి తరపు బంధువులుండడం ఆ ఊళ్లోనే. ప్రత్యేకించి పనేదీ లేకపోయినా మునుపు కేవలం చుట్టపుచూపుగానే ఆ ఊరికెళ్లొస్తూ ఉండేవాళ్లం.

బ్రతుకు బ్రతుకంతా ఫక్తులెక్కల వ్యవహారమైపోయిన తర్వాత అలాంటి రాకపోకలు తగ్గిపోయాయి.

అయితే ఈలోగా తీరని రుగ్మతగా మా ఆవిడకు కాలినొప్పి ఒకటి దాపురించడమేమిటి? ఎన్ని రాజవైద్యాలు చేయించినా అది లొంగిరాక పోవడమేమిటి? అప్పుడిక ఆవిడకు తన మేనమామ నాటువైద్యమే గత్యంతరంగా తోచడమేమిటి? ఆయా కారణాల వల్ల మేము ఉన్నట్టుండి పెండ్లిమర్రికి బయల్దేరవలసి వచ్చింది.

గన్నేరు చెట్టు గుబురులో పూలగుత్తిలా కొండకోనలమధ్య ఓ గుట్ట దాపున వున్న పెండ్లిమర్రి చాల అందమైన ఊరే.

కానీ అందాలు, సదుపాయాలు కలిసి సహజీవనం చేయాలని ఎక్కడుంది.

నీటి ఎద్దడికి ఆ ఊరు పెట్టింది పేరు. ఆడవాళ్లు అరమైలుదాకా నడిచివెళ్లి బావుల్లో దిగి నీటి కడవల్ని తలకెత్తుకుని, సర్కస్‌లో కమ్ములమీద నడిచినట్టు పొలంగట్ల వెంట వస్తుండేవాళ్లు. ఇప్పుడైతే గుట్ట మొదట ఓ బోరింగు బావి వేశారు. అక్కడ నీటి పంపు తెల్లవారు జామున నాలుగు గంటలనుంచి రాత్రి తొమ్మిదింటిదాకా దబదబమంటూ మోదుకుంటూ ఉంటుంది.

బస్సెక్కాలన్నా, ఇన్ని మిరియాలో జీలకర్రో కొనుక్కోవాలన్నా మూడు కిలోమీటర్ల దూరంలో వున్న పేటకొంపకు నడిచి వెళ్లాల్సిందే. వానాకాలాల్లో ఆ దారి వట్టి రొంపీ రొచ్చుగా తయారైపోతుంది. పొలాలకాధారం వాన నీరే. సకాలంలో వానలు పడితేనే పంట, లేకపోతే జనానికి కడుపుమంటే.

ఆ పరిసరాల్లో ఆ పల్లెటూళ్లో తాను, తన భార్య, చిన్న కొడుకు, కోడలు, వాళ్ల బిడ్డలిద్దరు, పాలిచ్చే రెండు జెర్సీ ఆవులు – ఈ మాత్రం బలగంతో మట్టి గోడల ప్రహరీ లోపల ధర్మయ్య కాపురం.

ఏండ్లుగా పూండ్లుగా పూరి కప్పు గుడిసెల్లోనే బ్రతుకుతూ వచ్చి, జీవిత చరమాంకంలో ఒక్కింత భద్రతకోసం అర్రులు చాస్తూ ఇటీవలే అతడొక బండ్ల మిద్దె వేయించుకున్నాడు. దానికి ద్వారబంధాలైతే వున్నాయి గానీ ఇంకా తలుపులు బిగించలేదు. చెరకు గానుగాడి నాలుగు రూకలు చేతికొస్తేగాని తలుపులు చేయించడం, కొత్త బట్టలు కొనడం, హైస్కూలుకు వెళ్తున్న అమ్మాయికొక ముక్కుపోగు కొనిపెట్టడం – ఇలాంటి పనులకు వెసులుబాటుండదు.

అయితే ఒకటి. దొంగలనేవాళ్లున్నూ కొందరుంటారు. వాళ్లకున్నూ కొన్ని ప్రలోభాలుంటాయి. అనవసరంగా వాళ్లలాంటి ప్రలోభాలకు గురిగాకుండా ఉండడంకోసం తండ్రీ కొడుకులిద్దరూ ద్వారాల కడ్డంగా నులకమంచాల్లో పడుకుంటున్నారట. అయినా

కరెంటులేని ఓ చీకటి రాత్రివేళ దొంగ లెలాగో సడీ చప్పుడూ గాకుండా మంచం దాటుకుని యింట్లో దూరారట. కొన్ని పాత గుడ్డలు దప్పితే వాళ్లకు మరేమీ దొరకలేదు. "వెర్రిముండాకొడుకులు కూలి పాటయినా దక్కలేదు, పాపం" అంటూ ధర్మయ్య నొచ్చుకున్నాడట.

మేము పేటలో బస్సు దిగాము. డొంకదారి వెంట నడిచాము. ఊరు దగ్గిరకొస్తోంది. చెరువుకట్టపైన నడుస్తుండగా మదురగోడకీవైపున రాతిబండపైన నిల్చున్న ధర్మయ్య మనమడు, మనుమరాలు "వస్తున్నారొస్తున్నారు. మన ఊరికెవరో చుట్టాలొస్తున్నారు" అంటూ ప్రకటించేశారు. వస్తున్నది తమ చుట్టాలేనని తెలుసుకున్నాక బుర్రుపిట్టల్లా ఎగిరి వచ్చి నా చేతిలోని సంచిని, మా ఆవిడ చేతిలోని ప్లాస్టిక్ బుట్టని లాక్కుని తుర్రుమంటూ పరుగందుకున్నారు. మేము తీరా యింటిముందుకెళ్లేసరికి "పెద్దమ్మ, పెదనాన్న వచ్చేశారోచ్" అంటూ యింట్లో వాళ్లనందరినీ బయటికి లాక్కొచ్చేశారు. ఆ పిల్లలు మమ్మల్ని అలాగే పిలుస్తారు మరి. వాళ్లమ్మ నన్ను "మామా" అంటుంది. మా ఆవిడను "అత్తా" అంటుంది. వాళ్ల నాన్న మమ్మల్ని అన్నా, వదినలుగా సంభావిస్తాడు. అసలు సంబంధం మా ఆవిడ ధర్మయ్యకు మేనకోడలుగావడం. దీన్నిబట్టి చూసుకోవాలి. అయినా ఈ పనికిమాలిన విచికిత్సలన్నీ ఎందుకు? మమ్మల్ని చూడగానే వాళ్లకు కలిగిన సంబరాన్నీ, మాకు ఆతిథ్య మర్యాదలు చేయడంలో వాళ్లు కనబరచిన ఆసక్తినీ చూస్తుంటే మేమక్కడికి వెళ్లడంలో పొరబాటు పనేమీ చేయలేదనిపించింది. ఆ యింటి యిల్లాలు తెచ్చి యిచ్చిన చిక్కటి మజ్జిగను తాగుతుంటే జీవితంలో కోల్పోయిన కమ్మదనాన్ని ఆస్వాదిస్తున్నట్టే తోచింది.

మేనకోడలు కాలినొప్పికి చికిత్స చేయించుకోడం కోసం వచ్చిందని తెలిసిన తర్వాత ధర్మయ్య యింకొక్క క్షణమైనా యింటి దగ్గర తామసించలేదు. నన్ను గూడా వెంటబెట్టుకుని వెంటనే ప్రకృతి పొత్తిళ్లలోకి బయల్దేరాడు. ఊరికి ఒరుసుకున్నట్టుగా వున్న గుట్ట నెక్కి, దిగితే ముందుగా ఎదురయ్యేది వాళ్ల మామిడి తోటే. నలభై యేళ్లకు మునుపు వాళ్లది పెద్ద సమిష్టి కుటుంబంగా ఉన్నప్పుడు ఆ చుట్టుపట్ల ఆ తోటకు చాలా ప్రసిద్ధి ఉండేది. అక్కడలేని ఫలవృక్షాలుగానీ, పూల మొక్కలుగానీ ఉండేవి కావు. నేను మొదటిసారిగా సపోటాపండ్లు రుచి చూచిందక్కడే! పగిలిన దానిమ్మలెంత మధురంగా ఉంటాయో గ్రహించిందక్కడే! బొప్పాయి పండ్ల ముక్కలు, తియ్యటి ఐస్‌క్రీంలా నోట్లో కరిగిపోతాయని తెలుసుకున్నదక్కడే! ఆ రోజులు పోయాయి. ధర్మయ్య తమ్ముళ్లు తమ భాగం తాము పంచుకుని, అయినకాడికి తెగనమ్మి, వెళ్లి పట్నంలో చేరిపోయారు. అదుపుదప్పినందువల్ల ధర్మయ్య కొచ్చిన భాగంకూడా ఖిలపడిపోయింది. పోయినవి పోగా మిగిలివున్న మామిడి చెట్లతోబాటు, కబిన బావిగట్టున నాలుగు కొబ్బరి చెట్లు మాత్రం నిలబడి వున్నాయి. ధర్మయ్య దూరంగా గొడ్లు మేపుకుంటున్న కుర్రాణ్ణి పిలిచి "ఒరే అబ్బీ! చెట్టెక్కి ఎడనీరు కాయలు కోసి ఒకటో రెండో ఈయనకు కొట్టివ్వరా! నేనీలోగా అడివిలోకి వెళ్ళొచ్చేస్తాను..." అంటూ పొదల మాటున్నుంచీ మాయమైపోయాడు. ఎంతకాలం గడిచినా, ఎన్ని అవాంతారాలు వాటిల్లినా సృష్టిలోని కొన్ని మూలపదార్థాల ధర్మాలకు సేగి అనేది ఉండదట. కొబ్బరినీళ్లుకూడా అట్లాగే అమృతప్రాయంగా ఉన్నాయి.

చుట్టూరా పచ్చటి కొండలు, మధ్యలో లోయ, అడవి, మామిడి తోపులు, పొలాలు, పైన ఆకాశం, మధ్యాహ్నపు సూర్యుడు, చెట్ల నీడలు – ఈ హంగులన్నింటితోనూ ఆ ప్రదేశం పెద్ద నిశ్చల వర్ణచిత్రంలా వుంది. చిట్టడవిలో బుడుంగున మునిగిపోయిన ధర్మయ్య మళ్ళీ ఎప్పటికో ఒక గంటసేపటికి పైకి తేలాడు. “మందాకు దొరికింది నాయనా! ఇంటికెళ్లి పసరు తియ్యాల్సిందే” నన్నారు. “సరే. పదండి వెళ్దాం” అన్నాను. “ఉండుండు వట్టి చేతులతో వెళ్తే ఎలా? కూరకేదైనా కోసుకెళ్ళాలగదా” అంటూ మడికయ్యల్లో పడి మిరపదోటవైపు దారితీశాడు.

సన్నటి పొలం గనుమలపైన నడచి వెళ్తుండగా నేను ధర్మయ్యను వెనుకవైపునుంచీ చూస్తున్నాను. ఆయనకెంత లేదన్నా డెబ్బైయి అయిదేళ్లకు తక్కువుండదు. అయినా అతడి వెన్నెముక వంగలేదు. కాలాన్ని జయించినట్టుగా ఆయన నిటారుగా చకచకా నడవ గలుగుతున్నాడు. తన కళ్ల ఎదుట పుట్టి పెరిగిన వాళ్లు, తాను స్వయంగా పెంచిన వాళ్ళుగూడా ఈ నేలతో, నీటితో, గాలితో సంబంధాలు తెంచుకుని సుఖ జీవనాన్ని అన్వేషిస్తూ వెళ్లిపోయారు. ధర్మయ్య అలా పారిపోలేదు. వీరుడిలా పరిస్థితులతో పోరాడుతూనే వున్నాడు. ఎన్నో కరువులొచ్చాయి. ధర్మయ్య ఎదురొడ్డి నిలబడ్డాడు. ఎన్నెన్నో కష్టనష్టాలెదురయ్యాయి. ధర్మయ్య క్రుంగిపోలేదు. నమ్మిన వాళ్ళే మోసం చేశారు. ధర్మయ్య దిగులుపడలేదు. పెద్దకొడుకును పెద్దచదువులే చదివిస్తే, అతడు పెద్ద ఉద్యోగం సంపాదించి, పెద్ద కుటుంబంలోని అమ్మాయిని పెళ్లాడి, ఆ పెద్దవాళ్ల ప్రాపకంలో పట్టణంలోనే స్థిరపడిపోయాడు. ధర్మయ్య కన్నీరు పెట్టుకోలేదు. ఎందరెందరో రక్తబంధువులు – తనకంటే పెద్దవాళ్ళు చిన్నవాళ్లూకూడా – తన చేతుల్లోనే కళ్లుమూశారు. మానవుడికి జనన మరణాలు అత్యంత సహజమనుకున్నాడు ధర్మయ్య. అయితే బొందిలో ఊపిరి ఉన్నంతవరకూ మనిషి తనకోసం, తనతోడివారికోసం పాటు పడవలసిందే! ఋణపు తిండి తినడం కంటే దేశద్రోహం లేదనుకున్నాడు. కర్మవీరులు చరిత్ర పుటల్లోనే ఉంటారనుకోడం తప్పు. వాళ్ళు వాస్తవ ప్రపంచంలో, నిజజీవితంలోకూడా ఉంటారు.

భోజనానంతరం పేషంటు కాలికి పట్టువేసే చికిత్స ముగిసింది. ప్రశాంతంగా ఉంటుందని నాకోసం ప్రహరీకి వెలుపల వేపచెట్టు కింద మంచం వేయించారు. నిద్రలేచేటప్పటికి ఎండలు తగ్గి, నీడలు బాగా పొడుగుసాగాయి. ఇంటికోడలు ఫలహారం తెచ్చి పెట్టింది. ధర్మయ్య కబుర్లలో పడ్డాడు. తుఫానులెప్పుడూ ఆంధ్ర ప్రాంతం పైన్నే విరుచుకుపడతాయి. ఎందువల్ల? ఆ మధ్య ఉత్తరాదిలో ఎక్కడో బొగ్గుగనులు కూలి అందులో పనిచేసేవాళ్లు కొందరు భూస్థాపితమైనట్టు తెలిసింది. వాళ్లని ఈవలికి తీశారా లేదా? చంద్రమండలంలో ప్రాణులు నివసించడం లేదట. ఎందుకని? కలియుగంలో ధర్మం ఒంటికాలిపైన్నే నడుస్తుందంటారు. అయితే ధర్మం కాలాన్ని బట్టి మారుతుందా? కాలం దేన్ని బట్టి మారుతుంది? రాత్రి భోజనాలై పడుకున్న తర్వాత కూడా యిట్లాగే ఏవో గడ్డు ప్రశ్నలు వేస్తూ వచ్చాడు ధర్మయ్య. మాటల సందర్భంలో మా నియోజకవర్గం ఎం.ఎల్.ఏ ప్రసక్తి వచ్చింది. “నాయనా నీకు రఘుపతి తెలుసునా?” అని అడిగాడు ధర్మయ్య “అయ్యో తెలియకేం – ఇద్దరం అయిదారేళ్లు కలిసి చదువుకున్నాం” అన్నాను. “అట్లాగా – అయితే ఉండు. ఇప్పుడు గాదు, తెల్లవారినాక చెప్తా” నన్నాడు.

మరునాటి ఉదయం ధర్మయ్య ఎప్పుడు నిద్రలేచాడో తెలియదు. నేను కాలకృత్యాలు తీర్చుకుని వచ్చేటప్పటికి ఆయన అటకమీది నుంచి పాత దస్తరాలన్నీ దించేశాడు. పుస్తకాల కట్టలు విప్పి దేనికోసమో వెతుకుతున్నాడు. ఆ అన్వేషణ ఎప్పటికి తెములుతుందో తేలడంలేదు. నేను కాఫీ సేవిస్తూ వంటింటి ముందు అరుగుపైన కూర్చున్నాను. ఓ అరగంట గడిచేలోగా మడిచిన పాత కాగితాలు పట్టుకుని ధర్మయ్యా చరచరా నా దగ్గరికొచ్చేశాడు.

"నాయనా రాజశేఖరం, మన రాయలసీమను రాళ్లసీమంటారు. కరువు సీమంటారు. కన్నీటి సీమనిగూడా అంటారు. మనకిన్ని ఫర్మానాలు వచ్చినాయంటే ఎందువల్ల? జలాధారాలు లేకపోవడంవల్ల, ఒక సంవత్సరం చాలినంతగా వర్షాలు పడినాయంటే మళ్ళీ రెండేళ్లదాకా మనకు బొటాబొటిగానే వానలు కురుస్తాయి. ఆ పైన సంవత్సరం వానలు బొత్తిగా ఎగదీసినా ఆశ్చర్యపడనక్కరలేదు. అప్పుడేమవుతుంది? కయ్యలు నెర్రెలు పడిపోతాయి. బావుల్లో చెట్లు మొలుస్తాయి. గొడ్డుకు గరికపోచ దొరకదు. అయితే దీనికంతా మనిషేం చెయ్యగలడని కొందరనుకోవచ్చు. మనిషి చేయగలిగిందిగూడా వుంది. ఆ చేయవలసిన పని ఒక్కొక్క ఊరికీ ఒకరకంగా ఉంటుంది. ఒక్కొక్క పాయకట్టును ఒక విధంగా ఉంటుంది. ఇప్పుడు మన పాయకట్టును చేరిన రెండు మూడువేల ఎకరాలు సుభిక్షంగా ఉండాలంటే అందుకొక ఆలోచన ఉంది. ఈ ఆలోచన ఈనాటిదిగాదు. ఇప్పటికి నలభైయేళ్లుగా ఇది నా మనసులో మెదలుతూ వుంది. హైస్కూలు డ్రాయింగు మాస్టర్ని కలిసి చదరంగా ప్లాను గీయించినాను. నకళ్లు తీయించినాను. ధర్మ దొరలకు పోస్టులో పంపించినాను. పట్టించుకున్న నాధుడు లేడు. ఇప్పుడున్న ఎం.ఎల్.ఎ. నీకు బాగా తెలిసినాయన అని తెలిసేటప్పటికి మళ్ళీ ఈ సంగతి జ్ఞప్తికొచ్చింది. ఇదిగో, దీన్ని 'గుండాల బయలు అడివి' అంటారు. నడిచివెళ్తే ఇక్కడినుంచి మూడు గంటల ప్రయాణం. దీనికి ఉత్తర దక్షిణాల్లో వింటిదబ్బల్లాగా రెండు కొండలున్నాయి. కొండల కడ్డంగా తూర్పుదిక్కున అడ్డకట్టవేయిస్తే అయిదారు మైళ్ళ మేరకు సముద్రంలా నీళ్ళు నిలుస్తాయి. ఆ గుండాల బయలు చెరువు నిండి మరకపోతే, ఆ నీళ్లు మొగిలి వాగులోకొస్తాయి. మొగిలివాగు మూడు మైళ్ళదూరం ముందుకురికిన తర్వాత, చెన్న రాయప్ప గండిగుండా బయటపడుతుంది. ఆ గండిని పూడ్చేస్తే పది పన్నెండు నిలువుల లోతున నీళ్లు నిల్చిపోతాయి.

ఈ చెన్నరాయప్ప చెరువుగూడా నిండిందంటే, దానికింద రామాపురందాకా వున్న ఏడు చెరువులూ ఆ మరవ నీళ్లతోనే నిండిపోతాయి. పైనీటిని తూములద్వారా వదిలిపెట్టి, గుండాల బయలు చెరువులోగానీ, చెన్నరాయప్ప చెరువులోగానీ స్థిరంగా కొంత నీటిని నిలవపెట్టొచ్చు. అప్పుడు క్రింది వైపు బావుల్లో నీళ్లింకిపోవు. అర్ధాంతరంగా పంట లెండిపోవు. ఏమంటావు రాజశేఖరం - నాయన్నాయనా, నీకు పుణ్యముంటుంది. నువ్వెట్లాగైనా ఎం.ఎల్.ఎ. ద్వారా ఈ పని జరిగేటట్టు చూడాలి."

***

ఆనాటి సాయంకాలం మేము పెండ్లిమర్రి నుంచి తిరిగొచ్చేశాము. వచ్చి పదిరోజులైంది. అయినా ధర్మయ్య మాటలు నా చెవిలో గింగురుమంటూనే ఉన్నాయి. గాంధీగారు మహాత్ములు. ఆయన కన్న కలలు చాలా గొప్పవే కావచ్చు. నెహ్రూగారు మహనీయులు. ఆయనగూడా తన స్థాయికి తగ్గ కలలే కని ఉండొచ్చు. వాళ్ల కలలతో పోల్చి చూస్తే మా ధర్మయ్యన్నది చాలా చిన్న కలే గావచ్చు. అయినా కొన్ని వేల కుటుంబాలు సుఖసంతోషాలతో నిర్విచారంగా బ్రతకడమంటే సామాన్యమా? పెండ్లిమర్రినుంచి వచ్చినప్పటినుంచీ వాకబు చేస్తూనే వున్నాను. ఎం.ఎల్.ఏ. రఘుపతి హైదరాబాదు వెళ్లినట్లు తెలిసింది. తిరిగి రాగానే వెళ్లి అతణ్ణి కలుసుకోవాలి...

❖ సోవియట్ భూమి. ❖